

ازجمله سیاست‌های راهبردی دولت در حوزهٔ سیاست خارجی، سیاست همسایگی و منطقه‌گرایی است. در همین شش ماه میزان صادرات ما به کشورهای همسایه بیش از دو برابر شده است. دولت همان روزهای نخست گفت که اقتصاد مردم را به برجام گره نمی‌زند. الان برجام از دغدغه‌های اصلی جامعه کنار رفته است؛ نه به این معنا که به آن بی‌اعتنایی شود، بلکه این‌گونه که دولت کار خود را بدون اتکای اساسی و وابستگی به این طرح پیش می‌برد. دولت صادق‌الوعد است و تمام وعده‌هایش هم روشن و شفاف است. ما به‌لحاظ شبکهٔ رسانه‌ای، که امروز عمدتاً در فضای مجازی و شبکه‌های ماهواره‌ها و شبکه‌های اجتماعی تعریف می‌شود، دست پایین داریم؛ اگر دولت در وعده‌ها و اقداماتش از گفتمان خود عدول کرده بود تا امروز این مسئله را به نقطه‌ضعفی مشهور تبدیل می‌کردند. من اساساً این اتهامی را که می‌گویند دولت گفتمان ندارد قبول ندارم؛ به‌دلیل همسانی فکری و گفتمانی دولت با ادبیات رسمی نظام و رهبری این گسل وجود ندارد. آن‌ها از عدم گسل به عدم گفتمان می‌رسند؛ این پاسخ من به آن پرسش شماست که گفتید چه تفسیری از بر ساخت تصویر «دولت بی‌گفتمان» دارید.

■ چنان‌که گفتید گفتمان مفصل‌بندی اجتماعی است. گفتمان آن فضایی است که دولت در آن تصمیم می‌گیرد. به‌تعبیر کارل اشمیت، سیاست یعنی تصمیم. اما تصمیم سیاسی که در خلأ شکل نمی‌گیرد، در یک زمینه و زمانه‌ای گرفته می‌شود و در یک موقعیتی صورت می‌گیرد. گفتمان، اقتضای تصمیم است و اگر تصمیم بخواهد در یک موقعیت کارآمد باشد، نیازمند خودآگاهی به این اقتضائات است.

یا اینکه به صورت شعار دربایید یا در قالب روزنامه و سند نشر یابد.

■ بله؛ گفتمان به‌معنای دیسکورس را با گفتار به‌معنای رتوریک نباید خلط کرد؛ اما گفتمان به صورت‌بندی نظری نیاز دارد و لحظه‌ای که گفتمان صورت‌بندی می‌شود و دولت خودآگاهی گفتمانی پیدا می‌کند این دال‌های گفتمانی، مدلول‌ها و تصمیمات سیاستی خواهد داشت. دولت سیزدهم نیز دال گفتمانی‌اش را با تعبیری مانند دولت عدالت و جمهوریت یا دولت عدالت‌محور و مردم‌پایه یا دولت عدالت‌محور مردمی بیان کرده است. به چه دلیل دولت در وضعیت فعلی کشور دال‌های مرکزی گفتمان‌ش را «عدالت و جمهوریت» صورت‌بندی کرده است؟

به نظرم دال عدالت در گفتمان دولت، ابهام کمتری دارد و باید بیشتر دال جمهوریت، به تعبیری مردمی بودن، را به گفت‌وگو بگذاریم. اگر به سال ۱۴۰۰ برگردیم، شعاری که انتخاب کردیم «دولت مردمی، ایران قوی» بود. یکی از خدمات نواندیشی دینی این بود که دوگانهٔ ایرانیّت - اسلامیت و دوگانهٔ تجدد - سنت را به یک جمع‌بندی روشنی رساند. آقای رئیسی هم چون ذیل گفتمان آن ادبیات قرار دارد وقتی دربارهٔ جمهوریت صحبت

می‌کند به‌معنای کامل جمهوریت اعتقاد دارد، نه جمهوریت به‌معنای بازی لیبرال دموکراسی، جمهوریت به‌معنای عاملیت مردم مدنظر است؛ مثلاً در حوزهٔ اقتصاد آقای رئیسی از مردمی‌سازی اقتصاد می‌گوید و در حوزهٔ فرهنگ از مردمی‌سازی فرهنگ می‌گوید. یعنی این مسائل را به دل مردم برده است، تصمیم‌گیری‌ها در منظر مردم اتفاق می‌افتد. این یعنی اعتقاد جدی به مردم.

نگاه عمیق رهبری به جمهوریت جالب توجه است. به نظرم تبیین ایشان در سال ۱۳۹۳ از جمهوریت بسیار عجیب بود. رهبری فرمودند: امام(ره) جمهوریت را از عمق تعلیم اسلامی استخراج کرده است. ما دولت مردمی را در مدیریت امام تجربه کردیم که در برابر همهٔ تهدیدات، مردم پشتیبان و پیشران انقلاب بودند. حضور امام(ره) را نگاه کنید با چه استقبالی بود، بدرقهٔ امام با چه استقبالی بود. کدام اجتماعات مردمی در دنیا مشابه این است؟ اصلاً چنین چیزی بوده؟ ولی امام(ره) مظهر یک رهبر مردمی است و اینکه ما می‌گوییم ریل‌گذاری دارد به‌سمت ریل‌گذاری امام(ره) برمی‌گردد؛ یعنی همان گفتمان رسمی‌ای که در مدیریت امام بود و رهبر انقلاب در این سی و چند سال تلاش کرده‌اند آن را حفظ کنند. این دولت مردم‌باور و مردم‌پایه است و نزدیک‌ترین گفتمان را به گفتمان انقلاب دارد.

■ آیا در نگاه شما کلمهٔ جمهوریت با کلمهٔ مردم تفاوت دارد؟

بله، جمهوریت به مردم ترجیح دارد؛ زیرا جمهوریت بدون ابهام و مجامله است. واژهٔ جمهوریت روشن‌تر است و دلالت فنی دارد.

ذهنیتی که دیگران از گفتمان فرهنگی انقلاب ساخته‌اند، گفتمان متصلبی است که به گفت‌وگو قائل نیست؛ این تصویر غلطی است. گفتمان فرهنگی انقلاب و گفتمانی که این دولت به آن منتسب است، در عین پایبندی به احکام دین و سنت‌های جامعه به آزاداندیشی و به تحمل مخالف معتقد است

■ مگر تعبیر «مردمی» ابهام دارد که کلمه جمهوریت را ترجیح می‌دهید؟

کلمهٔ «مردمی» را که می‌گویید بعضی‌ها به کلمهٔ پوپولیستی برمی‌گردانند. بعضی‌ها هم مردم را به اجتماعات تقلیل می‌دهند. کلمهٔ مردمی سعهٔ معنایی کلمهٔ جمهوریت را ندارد. جمهور یک امر عظیم است. یک ریشهٔ چندهزارساله دارد. مشخص است وقتی می‌گوییم جمهور شامل مردم‌پایگی و مردم‌مداری نیز می‌شود؛ به همین دلیل، من کلمهٔ جمهور را خودم از این حیث ترجیح می‌دهم که نیایم اصطلاحی را باب کنیم که ادبیات روشنی ندارد و در تفاهم با دیگران دچار مشکل شویم.

■ از دال عدالت در گفتمان دولت چه تفسیری دارید؟

ما دربارهٔ عدالت دو مکتب فکری عمده داشتیم: یکی لیبرالیسم که به آزادی‌ها و دیگری سوسیالیسم که به عدالت اصالت می‌داد. در نگاه سوم که نگاه متعالی انقلاب اسلامی است و مرحوم شهید مطهری آن را تئوریزه کرده، بین این دو تعارض نبوده است. امروز عدالت و جمهوریت در کنار هم در دولت آقای رئیسی قرار گرفته است. عدالت‌محوری و فسادستیزی به‌مثابهٔ جوهرهٔ تغییر است و جمهوریت به‌معنای میدان‌داری مردم برای اقامهٔ عدل است که امروز این‌ها همه در دولت برنامه دارد و در سند تحول دولت مردمی نیز بیان شده است.

دولت سیزدهم عمیقاً به دو مقولهٔ عدالت و جمهوریت پایبند است. عدالت را برای جمهور مردم می‌خواهد و جمهور مردم را پشتوانهٔ برقراری عدالت می‌داند؛ یعنی این دو تا یک نسبت رفت‌وبرگشتی بین هم دارند. ما عدالت را برای مردم می‌خواهیم، عدالت را که صرفاً با دولت به‌تنهایی نمی‌خواهیم و بلکه نمی‌توانیم پیش ببریم. فرمود: «لَيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» یعنی مردم بیايند پایهٔ این عدالت را بگیرند، مردم برای قسط قیام کنند. وظیفهٔ دولت اسلامی این است. اصلاً هدف رسل، آن دولت دینی که در قرآن آمده «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ»، این است که مردم به عدالت برخیزند. عدالت را مردم در جامعه ایجاد می‌کنند. عرضم این است که گفتمان این دولت دقیقاً روشن است. ناس می‌شود جمهوریت، قسط می‌شود عدالت و این کاملاً منشأ دینی دارد و به همین دلیل می‌گوییم که دولت سیزدهم نزدیک‌ترین گفتمان را به گفتمان رسمی انقلاب اسلامی دارد؛ زیرا گفتمان رسمی انقلاب گفتمان مردم‌پایهٔ عدالت‌محور است و در نظر تئوریسین‌های اصلی انقلاب مانند امام خمینی(ره)، آیت‌الله شهید مطهری، آیت‌الله شهید بهشتی و رهبر انقلاب هیچ‌وقت این دو از هم جدا نبوده‌اند. اشکال و انحرافی که در این سال‌ها پدید آمده، این است که گاهی یکی به نفع آن دیگری تقلیل پیدا کرده یا فربه‌تر شده است. إن شاء الله دولت «عدالت و جمهوریت» می‌خواهد توازن میان دو رکن گفتمان‌ش را در یک تعامل هم‌افزا با هم برقرار کند و هر دو را پیش برد.

ویژه‌نامه

ایران

چهارشنبه
۲ شهریور ۱۴۰۱